

Forord

Forholdet mellem godsejeren og hans bønder samt bøndernes placering og rolle i godssystemet har altid været et centralt emne i den landbohistoriske forskning. Spørgsmålet er omfattende og komplekst, thi ikke blot har godssystemet naturligvis ændret sig gennem tiden, men der har også inden for samme tidsperiode været væsentlige variationer i godssystemets udformning i forskellige lande og egne.

Hensigten med dette nummer af *Bol og By* er at illustrere denne forskellighed ved at behandle såvel den kronologiske udvikling som den geografiske variation i godssystemet. Erik Ulsig sætter det danske højmiddelalderlige godssystem ind i en europæisk sammenhæng og diskuterer årsagerne til dette godssystems sammenbrud, mens Anders Bøgh i sit bidrag om senmiddelalderens godssystem fokuserer på spørgsmålet om graden og omfanget af godsejernes kontrol med bønderne.

Med udgangspunkt i den tyske skellen mellem Guts herrschaft og Grundherrschaft analyserer Carsten Porskrog Rasmussen en række sønderjyske godser fra 1500- til 1700-tallet og påviser store variationer i godssystemets udformning fra egn til egn. I det følgende bidrag om bøndernes holdning til undersåtsforholdet på brandenburgske godser i 1700-tallet nuancerer Heinrich Kaak synet på bøndernes situation i et Guts herrschafts-område.

Dernæst beskriver Poul Erik Olsen en speciel form for godssystem, nemlig plantagedriften på St. Croix i 1700-tallet, med et par korte sammenligninger mellem denne og det samtidige danske godssystem, mens Finn Andersen i den afsluttende artikel belyser, hvorledes en række godsejere efter det gamle godssystems opløsning tog vare på deres tidligere ansatte i form af en indsats i forsørgelsen af de ældre.

*Bo Fritzboeger
Jens Villiam Jensen
Bjørn Poulsen*